

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

בנות מואב או בנות מדין (במדבר כ"ה, א')

בפרשת 'בלק' נאמר: "ויחל העם לזנות אל בנות מואב" (במדבר כ"ה, א'). לאחר מכן זמרי בן סלוא מקריב אל אָחִיו אשה מדינית: "והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית" (שם, שם, ו'). בפרשת 'פינחס' ה' מתייחס למדיינים ואומר: "צרור את המדיינים והכיתם אותם. כי צורים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחתם המכה ביום המגפה על דבר פעור" (שם, שם, י"ז - י"ח). ובפרשת 'מטות' בני ישראל הצטוו לצאת למלחמה דווקא נגד מדין: "נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמיק" (שם ל"א, ב'). בני ישראל לוקחים בשבי את נשות מדין: "וישבו בני ישראל את נשי מדין" (שם ל"א, ט'), ומשה כועס ואומר להם: "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעורה" (שם, שם, ט"ז).

שאלה מרכזית - אלו בנות גרמו לישראל לזנות אחריהן, בנות מואב או בנות מדין?

בפעם הראשונה בפרשת 'בלק' מובא תיאור שניתן להגדיר אותו - כללי, שישראל החלו לזנות אל בנות מואב. ולאחר מכן מובא מקרה שניתן להגדיר אותו - פרטי של זמרי עם כזבי בת צור המדינית. אז מדוע בפרשת 'פינחס' מצווה ה' את משה שיצרור דווקא את המדיינים. ובפרשת 'מטות' מצווה ה' שוב את משה לנקום את נקמת בני ישראל מאת המדיינים? ועוד יותר תמוה, שלאחר שלקחו את נשי מדין בשבי משה כועס עליהם ואומר להם, שבנות מדין היו אלו שגרמו לבני ישראל לחטוא, וגרמו למגיפה בעדת ה'.

מכיוון שאין הכרע מוחלט בפסוקים לשאלה זו, נמצא במפרשים דעות שונות בענין:

א.1. **בנות מואב חטאו ובלק לא נענשו** - מכיוון שבפרשת 'בלק' מובא במפורש שישראל זנו אל בנות מואב, לכן לדעת פרשנים רבים הן אכן חטאו, ומביאים מספר הסברים מדוע הן לא נענשו:

1. **למואב היתה סיבה מוצדקת - 'רש"י'** בפירושו הראשון לפסוק: "נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים" (במדבר ל"א, ב') מסביר: "ולא מאת המואבים, שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם, שלא נאמר אלא (דברים ב) אל תתגר במלחמה. אבל מדיינים נתעברו על ריב לא להם". ומשמע, שלדעתו לפי פירוש זה, לא היה מגיע להם עונש.

2. **בזכות רות המואביה ונעמה העמונית** - 'רש"י' בפירושו השני אומר: "ד"א מפני ב' פרידות טובות שיש לי להוציא מהם רות המואביה ונעמה העמונית", ומשמע, שכן היה מגיע להם עונש, אלא שה' לא הענישם בגלל רות ונעמה שצריכות לצאת מהם בעתיד.

3. **ישראל אשמים ולא בנות מואב** - בעל 'כלי יקר' מסביר שה' צוה - 'צרור את המדיינים', ולא צוה לצרור את המואבים, כי נאמר: "ויחל העם לזנות אל בנות מואב". ופירוש המילה - 'ויחל' שישראל הם היו אלו המתחילין ותובעים את בנות מואב. ולכן נאמר - 'אל בנות מואב' ולא - 'עם בנות מואב', להורות שישראל הלכו אליהם, אבל מואב לא שלחו נשותיהם ובנותיהם אל ישראל.

4. **מואב לא נענשו בגלל צו אלוקים** - 'מלבי"ם' מביא את הסבר 'רמב"ן' שעל מואב היו מוזהרים, כמו שנאמר: "ויואמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר במלחמה כי לא אתן לך מארצו ירשה כי לבני לוט נתתי את ער ירשה" (דברים ב', ט'). אך 'מלבי"ם' אומר על כך, שזה דוחק, כי מאחר שמואב התחילו בריב מדוע לא ינקמו מהם.

א.2. **בנות מואב לא חטאו ולכן לא נענשו**

ר' יצחק אברבנאל' סובר שזנו רק עם בנות מדין, והן אמרו שהן בנות מואב, עד שגלה להם המקום שהם בנות מדין. ומביא מספר הוכחות: א. התורה הזכירה רעות שעשו עמון ומואב לישראל, ושגללם אמר להם לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימך ושלא יבואו בקהל ה'. אך אינו מזכיר את הרעה שהזנו את ישראל להיצמד לבעל פעור, וזה מוכיח שלא היו הנשים ההמה מואביות. ב. התורה אסרה רק על מואבי לבא בקהל ה' ולא על המואביות, ואילו חטאו בנות מואב בזה, היו אסורות יותר מהגברים. ג. כי המדיינים נמסרו להריגה, וכנאמר - הן הנה היו לבני ישראל, משמע שהמדייניות חטאו. וכן נאמר צרור את המדיינים וגומר אשר נכלו לכם על דבר פעור. ולכן מפרש, כי כאשר שמע בלק מבלעם, כי שלום יהיה בימיו, הלך לדרכו. אך בלעם בשבו למקומו מצא שם שרי מדין, ויעץ להם שאי אפשר להוריד את ישראל מקדושתם, אלא בזנות הנשים. ומפני שבעל פעור היה בגבול מואב, הפקירו המדיינים בנותיהם לזנות, והן אמרו שהן מואביות כדי להעלים זנותם, והן הסיתו אותם וישתחוו לאלהיהם, כתנאי להסכמתן לזנות אתם.

א.3. **בנות מואב חטאו ונענשו בעונש עתידי** - 'חת"ם סופר' מסביר, אמנם המואבים לא נענשו עכשיו, אך מ"מ קבלו עונשם בעתיד, ועונשם היה - שלא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', משא"כ מדין קבלו עונשם מיד.

רעיון מרכזי - רק בנות מדין חטאו ולכן רק הם נענשו

ראינו שהפרשנים חלוקים בדעתם בהבנת העניין. וחלק מההסברים מעוררים קשיים, אם למואבים היתה סיבה לפחד שלהם כדעת 'רש"י' האם זו סיבה לפתור אותם מעונש? ואם רות המואביה עתידה לצאת ממואב כפירושו השני של 'רש"י', האם זו סיבה לא להעניש אף אחד מהם? ואם ישראל היו אלו שהחלו לזנות אל בנות מואב כדעת בעל 'כלי יקר', האם זו סיבה לפתור אותן מעונש על שהזנו את ישראל לעבודה זרה? ועל הסבר 'רמב"ן' שמואב לא נענשו כי ה' הזהיר אותם - 'אל תצר את מואב ואל תתגר במלחמה', אומר 'מלבי"ם' שזה דוחק, כי מאחר שמואב הם שהתחילו בריב מדוע לא ינקמו מהם. ועל ההסבר של 'חת"ם סופר' שהמואבים יקבלו עונשם בעתיד - קשה, אז מדוע דווקא המואביות שהן החטאו את ישראל דווקא הן מותרות לבוא בקהל ה'?

הנחה מקדמית - כל האשמה והעונש מוזכרים בתורה בצורה מפורשת רק על מדין, ומוזכרים בשלושה מקומות: א. בפרשת 'פינחס' אשמה ועונש: "צרור את המדיינים, והכיתם אותם. כי צורים הם לכם בנכליהם". ב. העונש מופיע גם בפרשת 'מטות': "נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים". ג. ושוב מופיעה האשמה במלחמת מדין: "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם". ומצד שני, על מואב לא מוזכר בתורה לא עונש ולא הטלת אשמה. לכן נראה, שיש לראות במדין את האחראים הבלבדיים לחטא בני ישראל.

אלא, יש לברר, שהרי בכ"ז בפרשת 'בלק' נאמר שהעם החלו לזנות אל **בנות מואב**? ועוד **תמוה**, איך בפרשת 'פינחס' ה' אומר למשה שיש לצרור את המדינים כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו על דבר פעור, ולא שמענו עד עכשיו דבר כלשהו על מדין?

רק בנות מדין חטאו אך הציגו עצמן כבנות מואב - ונראה, שיש להניח בבסיס הרעיון את דרכו של 'ר' **צחק אברבנאל**, שרק **בנות מדין** החטיאו את העם, והציגו עצמן כבנות מואב, עד שה' גילה שאלו היו בנות מדין. ואולי, אפשר גם לדייק מהפסוק: "ויחל העם לזנות אל בנות מואב". ומדוע נאמר 'אל' ולא נאמר 'עם'? כי באמת הם לא זנו עם בנות מואב, אלא רק המחשבה היתה אל בנות מואב.

תמיהה גדולה - בעקבות זאת מתעוררת תמיהה גדולה, **שמצד אחד** - ישראל חונים בערבות מואב, ועל מואב נאמר: "ויגר מואב מפני העם... ויקץ מואב", ומתארים לבלעם את סמיכותם לישראל: "הנה כסה את עין הארץ והוא ישב ממלי". ומצד שני - ישראל רחוקים ממדין, ולא מאיימים על מדין, ולא נאמר כלל שמדין מפחדים מישראל. וא"כ, כיצד נוכל להסביר את פשר הדבר הזה, שדווקא **בנות מדין** הן אלו שמנסות ומצליחות בצורה חלקית להפיל את ישראל ע"י שמחטיאות אותם. ולשם הבנת העניין נעלה מספר הערות:

הערה א' - בלק הוא צור מחמשת מלכי מדין - מובא בתרגום 'יונתן' על הפסוק: "ואת אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע חמשת מלכי מדין" (ל"א, ח'), הוא מתרגם: "וית צור הוא בלק", ויוצא שהמדיניות כזבי בת צור היתה **בתו של בלק** מלך מואב.

הערה ב' - משד מלכותו של בלק המדייני על מואב - בלק היה מנסיכי מדין, ומלכותו על מואב היתה זמנית. על **תחילת מלכותו** אומר 'רש"י' בפסוק: "ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא", ומסביר: "בעת ההוא - לא היה ראוי למלכות, מנסיכי מדין היה, וכיון שמת סיחון מנחהו עליהם לצורך שעה". ועל **סיום מלכותו** אנו למדים מדברי 'אור החיים' הקדוש: "ועוד אפשר שבלק גם הוא לא עמד עוד במלכותו שם, לפי שידעו מואב מדברי בלעם, כי עם בני ישראל לא יריעו להם, והעמידוהו ממלוך עליהם, והלך למדין. ועוד הוא אומר, שבשביל שהפקיר בתו, הורידוהו מגדולתו שהיה ראש לכולם, דכתיב ראש אומות, ואח"כ מנאו שלישי למלכי מדין. ויש להבין, מדוע לאחר מות סיחון הם ממנים דווקא את בלק שהיה ממדין, והרי היו שונאים זה את זה, וזה היה עוד לפני שישראל באו למולם.

הערה ג' - רקע היסטורי - סיחון מלך האמורי כובש את עמון ואת מואב, כנאמר: "כי חשבון עיר סיחון הוא, והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנן" (במדבר כ"א, כ"ו). ישראל ביקשו ממנו לאפשר להם לעבור בארצו לא"י, והוא סירב. מסביר 'רש"י' שכל מלכי כנען היו מעלים לו מס, כי היה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות, ויצא להילחם בישראל, וישראל מנצחים אותו ויורשים את ארצו. ולמרות שהיה אסור לישראל לכבוש את מואב, אלא בגלל שלפני כן כבש סיחון את מואב, הרי שהיה מותר להם לכבוש את מואב מידו. ולאחר שישראל מנצחים גם את עוג מלך הבשן נוצר מצב מדיני, שבו אין אומה ששולטת ואחראית על אומות אחרות בכל המרחב של ארץ ישראל המזרחית. וזה מגביר את הפחד של מואב מפני ישראל.

הערה ד' - שאיפות ההשתלטות של מדין - על הפסוק: "ויאמר מואב אל זקני מדין" אומר 'רש"י': "והלא מעולם היו שונאים זה את זה שנאמר (בראשית ל"ו, ל"ה) המכה את מדין בשדה מואב. שבאו מדין על מואב למלחמה". ויש לשאול, מדוע באו מדין על מואב למלחמה, והרי לא היה להם גבול משותף שהיה יכול לגרום לסכסוכים ביניהם. שהרי, מדין שכנה דרומית לאדום?

ידועה התופעה שהיתה נפוצה באותם זמנים, שעם חזק ניסה לשלוט על מדינות אחרות. **לכן נראה**, שלמדין היו שאיפות של התפשטות והשתלטות, ולכן כבר בתקופה קדומה יצאו להילחם במואב, אך אדום הכו אותם, ומדין חיכו להזדמנות להשתלט על מואב.

בלק מתמנה למלך מואב - הזדמנות זו באה, לאחר שישראל הורגים את סיחון ואת עוג, ומואב נשארים מפוחדים מפני מדין, שינסו שוב להילחם בהם. ובכדי למנוע את מדין מלכבוש את מואב הם נוקטים בצעד מתוחכם, וממנים דווקא את בלק מנסיכי מדין להיות מלך על מואב. ולאחר שישראל חונים מולם, הם הולכים לבקש עצה ממדין, כי רצו לדעת מה כוחו של משה שגדל במדין.

מדין מתכננים לממש את שאיפותיהם המדיניות - מכיוון, שאין עכשיו אומה השולטת בכל האזור, יתכן שמדין תכננו לנצל את המצב המדיני הזה, ולהשתלט על כל המרחב, אך מי שעומד להם בדרכם הוא עם ישראל. ולכן, מגמתם של מדין כיצד להפיל את ישראל.

הערה ה' - המלחמה הדתית של מדין - מלבד המלחמה נגד ישראל בהיבט המדיני, היה להם גם ענין להילחם בהם מלחמת דת. שהרי, כבר בפרשת 'שמות' על הפסוק: "לכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן. ויבאו הרועים ויגרסו" (שמות ב', ט"ז - י"ז), אומר 'רש"י': "ופירש לו מעבודת אלילים ונידוהו מאצלם". ואם אחרי שפרש מעבודת האלילים שלהם כבר נדוהו, אפשר לשער שלאחר שיתרו התגייר, וחזר לגייר את משפחתו, וחלק מהם התגיירו, גדלה המשטמה כנגדו וממילא גם על כל ישראל, ורצו בכל דרך להחטיאם ולהפילם, ולהראות שהאמונה שלהם אינה נכונה. ואפשר למצא סיוע ב'**זוהר הקדוש**' (חלק ג דף קצ"ו ע"ב) שאומר: "יתרו אתמשך ואתעבר מעבודה זרה, ואתא לאתדבקא בישראל הוא ובנוי, וכל עלמא נדוהו ורדפו אבתריה".

ומהמשך דברי '**זוהר הקדוש**' יכולים גם ללמוד שהמינוי של בלק למלך מואב קשור גם **למלחמת הדת** נגד ישראל: "בלק מבני בנוי הוה... ואתעבר מארחא דאבוי, כיון דחמו סבי מואב וסבי מדין... דיתרו ובנוי אתדבקו בשכינתא, ודא אתמשך מנהון, אתו ואמלכוהו עלייהו בהאי שעתא", ומכיוון שבלק היה ממדין, נראה שהאינטרס הדתי יהיה יותר של מדין.

סיכום הרעיון עפ"י ההנחה וההערות - לאור הדברים דלעיל, **נראה לומר**, שלאחר שבלעם גמר את נבואתו, התברר למואב שעם ישראל לא יעשה לו דבר בשלב זה. והחליטו לא לעשות שום פעולה כנגד ישראל, ולא הזנו את בנותיהם.

אך **בלק** בהיותו מנסיכי מדין, היו לו שאיפות **מדיניות ודתיות**, והחליט להפיל את ישראל ע"י שיעבדו ע"ז ע"י זנות, ושלח את בתו **כזבי**. ובהיותה הבת של בלק מנסיכי מדין, היתה ידועה בכינוי - '**המדינית**' בה"א **הידועה**, בניגוד לשאר בנות המקום שהיו **מואביות**.

ומכיוון שבנות מואב סירבו לזנות עם ישראל, הוא הצליח בעזרת בתו, לשלח את **בנות מדין** לזנות עם ישראל. והן פעלו בצורה **נכולית** בשני עניינים: א. לא גילו שהן בנות מדין, אלא אמרו שהן בנות מואב, כי ידעו שישראל מנועים מלפגוע במואב. ב. שהפקירו בנותיהם לזנות, אך המטרה העיקרית שלהם היתה **לע"ז**, והמגפה היתה בגלל חטא ע"ז ולא בגלל הזנות שנאמר: "**ביום המגפה על דבר פעור**".

ולפי"ז, גם **נסביר**, מדוע ה' אומר זאת למשה כבר בפרשת 'פינחס' לאחר שהזכרה האשה המוכה המדינית בתו של צור הוא בלק, כי **לצור** את המדינים צריך כבר מעכשיו, כי כל הזמן המדינים 'צוררים' את ישראל, ולכן גם מופיע בלשון **הוזה**. ולמרות שעל הנקמה עצמה הוא מצווה אותם רק בפרשת '**מטות**'. וגם שם משה מדגיש את ענין הע"ז ושבגלל זה היתה המגפה: "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור, ותהי המגפה בעדת ה'".

השיעורים מתקיימים בזית הכנסת חניכי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11:00 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net